

ΕΙΣΑΓΩΓΗ ΤΟΥ ΜΑΘΗΜΑΤΟΣ ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝΤΙΚΗ ΣΥΝΕΙΔΗΣΗ ΚΑΙ ΕΥΘΥΝΗ ΣΤΗ ΘΕΣΜΟΘΕΤΗΜΕΝΗ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗ (Φεβρουάριος 2008)

Συγγραφέας: ΘΑΛΕΙΑ ΔΡΑΓΩΝΑ

Η πρόταση νόμου που εισηγήθηκε το ΛΑΟΣ στη Βουλή για την επέκταση και εντατικοποίηση του μαθήματος της περιβαλλοντικής αγωγής στο σύνολο της πρωτοβάθμιας και δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης ακουμπάει σε αγωνίες που διακατέχουν όλους όσοι ασχολούνται με την εκπαίδευση. Ποιός θα μπορούσε να είναι αντίθετος στη δημιουργία οικολογικής συνείδησης μέσα από το σχολείο;

Η πρόταση ωστόσο ακολουθείται από λανθασμένη μεθοδολογία τόσο από επιστημολογική όσο και από διδακτική πλευρά. Στην αιτιολογική έκθεση αναφέρεται η «εισαγωγή γνωστικών πεδίων με αντικείμενο το περιβάλλον» και για «διακριτή ενότητα διδασκαλίας». Η εκπαίδευση όμως δεν πάσχει καθόλου από έλλειψη πληροφοριών που χρειάζεται να προστεθούν στο αναλυτικό πρόγραμμα.

Η πρόταση αποτελεί πολύ χρήσιμη αφορμή να σκεφτούμε την αναμόρφωση τόσο του συνολικού αναλυτικού προγράμματος όσων και των διδακτικών μεθόδων που είναι εξαιρετικά αναχρονιστικές.

Για να γίνω πιο συγκεκριμένη, αρχίζω από την αναλυτική καταγραφή των ειδικών γνωστικών αντικειμένων που θα συγκροτούν σύμφωνα με τον προτεινόμενο νόμο το μάθημα της περιβαλλοντικής εκπαίδευσης καθώς και την ανάγκη να προσαρμοστεί ανάλογα το ωρολόγιο πρόγραμμα. Μια τέτοια ρύθμιση με νόμο απηχεί το συγκεντρωτισμό, την ομοιομορφία και την έλλειψη ευελιξίας του εκπαιδευτικού σχεδιασμού, στοιχεία που αποτελούν τροχοπέδη για ένα σύγχρονο σχολείο.

Η περιβαλλοντική εκπαίδευση αποτελεί ένα καινοτόμο εκπαιδευτικό κίνημα που εμφανίστηκε στη δεκαετία του '60 στο πλαίσιο της προβληματικής που έθεσε η έννοια της αειφόρου ανάπτυξης, δηλαδή του διαφορετικού μοντέλου ανάπτυξης που θα συνδυάζει την οικολογική ισορροπία με την κοινωνική ευημερία. Παρεμπιπτόντως

στα γνωστικά αντικείμενα που εισηγείται η πρόταση απουσιάζει παντελώς η έννοια της αειφορίας. Πολύ συνοπτικά, ο βασικός στόχος της εκπαίδευσης για το περιβάλλον και την αειφορία είναι η διάπλαση αυτόνομων, ενεργών και υπεύθυνων πολιτών.

Η έννοια της αειφορίας επαναπροσδιορίζει τον τρόπο που αντιλαμβανόμαστε τη σχέση άνθρωπος-κοινωνία-φύση. Είναι εγγενώς διεπιστημονική έννοια. Η διεπιστημονική οπτική απουσιάζει στην ελληνική εκπαίδευση σε όλες τις βαθμίδες: από το δημοτικό ως την τριτοβάθμια. Στη διδακτική μεθοδολογία την ξέρουμε ως διαθεματική προσέγγιση της γνώσης και αποτυπώνεται σε εκπαιδευτικό υλικό και διδακτική μεθοδολογία που απαντούν στην αποσπασματικότητα και τον πολυκερματισμό που χαρακτηρίζει τα παραδοσιακά αναλυτικά και ωρολόγια προγράμματα. Γνωρίζουμε ότι ο κατατεμαχισμός δεν βοηθάει τα παιδιά να εντάξουν τη γνώση σε ένα πλαίσιο που της αποδίδει νόημα. Οι σύγχρονες μέθοδοι αντιμετωπίζουν τη μετάδοση της γνώσης μέσα από μια ολιστική οπτική και, ειδικά στο δημοτικό σχολείο, είναι ο πλέον ενδεδειγμένος τρόπος διδασκαλίας. Η μελέτη περιβάλλοντος έχει νόημα στα παιδιά, όταν συνδυάζεται με τη γεωγραφία, τη βιολογία, την ιστορία, την πολιτική αγωγή αλλά και με τη λογοτεχνία ή τα μαθηματικά.

Η αειφορία είναι αναπόσπαστα δεμένη με τις έννοιες της συνεργασίας και της σύγκρουσης τόσο στο εσωτερικό όσο και μεταξύ των κοινωνιών σε σχέση με το πώς αποκτούμε, χρησιμοποιούμε, παράγουμε και διανέμουμε τους φυσικούς και ανθρώπινους πόρους. Κομβική έννοια είναι η συλλογικότητα. Πού και πώς το εκπαιδευτικό σύστημα καλλιεργεί τη συνεργασία και αναδεικνύει τη σημασία της συλλογικότητας; Η ενδεδειγμένη μεθοδολογία είναι η ομαδική δουλειά που λείπει απολύτως από το ελληνικό σχολείο. Δεν φτάνει να μάθει ένα παιδί ότι το λιώσιμο των πάγων διαταράσσει την παγκόσμια οικολογική ισορροπία. Η πληροφορία αυτή δεν το επηρεάζει ούτε το αλλάζει. Το αλλάζει όμως και το διαπαιδαγωγεί ως υπεύθυνο αυριανό πολίτη να μάθει μέσα από μια γνωστική και συναισθηματική απαρτίωση ότι αυτό που συμβαίνει στον κάθε διπλανό του συνάνθρωπο τον αφορά πάντα, ακόμα και αν δεν είναι άμεσα ορατό ότι αυτό που συμβαίνει σε «άλλους» αφορά απολύτως και «εμάς».

Η αειφορία επιτάσσει να μην ανταποκρίνονται οι πολίτες παθητικά και να μην προσαρμόζονται σε επιλογές και επιταγές αλλότριων συμφερόντων. Τα

περιβαλλοντικά ζητήματα είναι λιγότερο φυσικά και περισσότερο κοινωνικά ζητήματα. Η αειφορία είναι έννοια ρευστή που επιδέχεται πολλές ερμηνείες, ενώ οι κοινωνίες οφείλουν να δράσουν συλλογικά προκειμένου να τη διαπραγματευτούν και να τη διαμορφώσουν. Κομβική έννοια είναι η κριτική σκέψη και η ενεργητική συμμετοχή στις διαδικασίες λήψης αποφάσεων. Και η μετάφραση αυτών στην εκπαίδευση είναι η βιωματική, η ενεργητική μάθηση και η ανάπτυξη της κριτικής σκέψης, καχεκτικές και οι δύο στο ελληνικό σχολείο. Η γνώση δεν παρέχεται. Δομείται ως διαρκής κοινωνική αλλά και εξατομικευμένη πολύπλευρη ενεργητική διαδικασία. Διεθνή ερευνητικά πορίσματα εδώ και πολλές δεκαετίες εισηγούνται ότι η γνώση που παρέχεται σαν ένα δεδομένο, «κλειστό» αγαθό, έτοιμο προς αναπαραγωγή και αποστήθιση αναστέλλει τη μάθηση και δεν οδηγεί σε χειραφετημένα υποκείμενα. Το ένα και μοναδικό βιβλίο υπονοεί ότι η αλήθεια είναι μία, σταθερή και αδιαπραγμάτευτη.

Η κριτική σκέψη στην εκπαίδευση αποκτάται μέσα από την αναζήτηση πληροφοριών, την επιλογή των πιο σημαντικών ανάμεσά τους, τη σύγκριση, τη δημιουργία υποθέσεων, την εξαγωγή συμπερασμάτων, τη μεταφορά σε ένα νέο πλαίσιο γνώσης που αποκτήθηκε σε ένα άλλο. Κριτική σκέψη και συμμετοχή προϋποθέτουν διάλογο: θέση και αντίθεση. Στο ελληνικό εκπαιδευτικό σύστημα, όπου η διδασκαλία είναι πάντα μετωπική, ο δάσκαλος μιλάει και ο μαθητής ακούει.

Όπως και στην επιστήμη έτσι και στην εκπαίδευση, νέα γνώση δεν μπορεί να κατακτηθεί χωρίς τη σημασία του ρόλου του κινήτρου, χωρίς την αξιοποίηση των παλαιότερων γνώσεων και εμπειριών, με την απομόνωση από την πραγματική ζωή. Μαθαίνω, σύμφωνα με τη σύγχρονη αντίληψη, δεν σημαίνει μόνο απόκτηση γνώσεων και ακόμη περισσότερο δεν σημαίνει «μαθαίνω απ' έξω». Σημαίνει απόκτηση δεξιοτήτων ή «εργαλείων» που μπορεί ανά πάσα στιγμή να τα χρησιμοποιήσω για να μάθω κάτι. Σημαίνει δηλαδή «μαθαίνω πώς να μαθαίνω».

Δεν μας λείπουν οι πληροφορίες στην εκπαίδευση. Είναι απαραίτητες αλλά είναι πολύ εύκολο να τις αποκτήσουμε. Μας λείπουν οι αξίες που βοηθούν να διαπραγματευόμαστε ατομικά αλλά κυρίως συλλογικά τους κοινωνικούς όρους της αειφορίας. Η εκπαίδευση για το περιβάλλον και την αειφορία είναι εκπαίδευση για την ιδιότητα του πολίτη άρρηκτα συνυφασμένη με την εκπαίδευση για τη δημοκρατία. Οι αξίες της αειφορίας είναι η οικολογική βιωσιμότητα, η οικολογική και κοινωνική αλληλεγγύη και δικαιοσύνη, η ανεκτικότητα στη διαφορετική άποψη και στις διαφορετικές πολιτισμικές εκφάνσεις, η υπευθυνότητα, η ελευθερία. Οι αξίες

τρέφονται από τα οράματα και τα οράματα τρέφουν τις αξίες. Ιδού η μεγάλη πρόκληση της εκπαίδευσης: να συμβάλλει στη δημιουργία οράματος των παιδιών για μια κοινωνία πιο δίκαιη και αλληλέγγυη που να την ονομάσουμε αειφόρο.

Θα με στεναχωρούσε πάρα πολύ να εκληφθεί η στάση μου στείρα αντιπολιτευτική. Από τη συζήτηση των προγραμματικών δηλώσεων είχα υπογραμμίσει ότι θεωρώ την εκπαίδευση το κατεξοχήν αντικείμενο διακομματικής συναίνεσης. Ωστόσο όλα όσα ανέδειξα είναι απαραίτητη προϋπόθεση για την ενδυνάμωση της περιβαλλοντικής συνείδησης. Μόνη η αύξηση των ωρών διδασκαλίας του μαθήματος είναι στείρα παρέμβαση. Η εκπαίδευση για το περιβάλλον και την αειφορία μπορεί να αποτελέσει τον πολιορκητικό κριό του σημερινού αναχρονιστικού αναλυτικού προγράμματος και των άγονων παιδαγωγικών μεθόδων.

Το κείμενο αποτελεί αγόρευση στη Βουλή των Ελλήνων που πραγματοποιήθηκε την 1η Φεβρουαρίου 2008.